

KWESTIE VAN LEZEN

Deel 7

Digitale kinderboeken

Onderzoek en praktische tips voor leerkrachten en
pedagogisch medewerkers

lezen

STICHTING LEZEN

A photograph of two young children, a girl and a boy, looking intently at a tablet screen. The boy is in the foreground, wearing a dark blue t-shirt with a red graphic that says 'RETOUR' and '17-75'. The girl is behind him, also looking at the screen. The background is blurred, showing warm colors like orange and yellow.

Een nieuwe generatie groeit behalve met het gedrukte boek ook op achter het beeldscherm. Ook de kinderen van nu kunnen enthousiaste lezers worden. Met hulp van ouders, leerkrachten en pedagogisch medewerkers krijgen (jonge) kinderen de kans om – naast het genieten van het (voor)lezen van gedrukte boeken – optimaal te profiteren van het aanbod van digitale verhalen. Er komen gelukkig steeds meer geschikte digitale kinderboeken en -apps beschikbaar voor de tablet, smartphone en computer. Deze nieuwe boekvormen geven kinderen andere mogelijkheden dan gedrukte boeken. Denk aan gesproken tekst, bewegende beelden, muziek en geluid en interactieve functies. Dat kunnen games zijn, maar ook ingebouwde quizzes, woordenboeken en een karaokebalk die met de tekst meeloopt. Hoewel er allerlei tussenvormen mogelijk zijn, zijn digitale kinderboeken grofweg onder te verdelen in drie soorten:

1. Digitale kinderboeken (e-books): dit is een digitale, door te bladeren versie van het papieren boek waarbij het verhaal wordt voorgelezen. Er zijn geen extra functies. Deze boeken zijn te koop of te leen bij de bibliotheek: bibliotheek.nl/ebooks.
2. Geanimeerde prentenboeken: het verhaal wordt verteld door een vertelstem. De tekeningen zijn omgezet in bewegende beelden. Soms zijn er opdrachten en vragen over het verhaal toegevoegd, zoals bij Bereslim.nl en WePboek.nl.
3. Kinderboekenapps: apps hebben meestal nog meer interactieve mogelijkheden. Soms kan het verhaal worden ingesproken, bijvoorbeeld door een ouder. Deze apps kunnen beschikken over verschillende 'doorklik-opties': om illustraties in beweging te zetten of bijvoorbeeld als link naar muziek, filmfragmenten of games. Deze kinderboekenapps zijn verkrijgbaar in de AppStore (Apple) of de Play Store (Android).

Digitale kinderboeken en -apps zijn goed voor het (voor)leesplezier en de taalontwikkeling.

Uit onderzoek weten we:

- Kinderen die worden voorgelezen door de luisterversie van het digitale boek begrijpen het verhaal even goed als bij een voorlezende volwassene die hen helpt het verhaal te begrijpen (De Jong & Bus, 2004).
- Interactief voorlezen is effectief. Kinderen die tijdens of na afloop van het voorlezen van digitale kinderboeken digitaal vragen krijgen over de tekst, leren meer nieuwe woorden dan kinderen die geen vragen kregen (Smeets & Bus, 2012).
- Indien er naast digitale hulpmiddelen ook een betrokken ouder is die met het kind praat over het verhaal, leren kinderen nog meer van het digitale boek (Segal-Drori, Korat, Shamir & Klein, 2010).
- Kinderen met een taalachterstand leren m.b.v. digitale prentenboeken in een half uur tijd vijf à zes nieuwe woorden (terwijl dit gemiddeld twee à drie woorden per dag is (Verhallen, Bus & De Jong, 2004).
- Boekenapps werken motiverend voor kinderen: boekenapps waarin boek, film en game worden gecombineerd prikkelen de nieuwsgierigheid (Stiftung Lesen, 2012).
- Kinderen profiteren voor hun woordenschat en tekstbegrip van een visuele uitbeelding van het verhaal. Gedrukte boeken bieden deze ondersteuning met statische prenten, maar het effect van bewegende beelden en animaties in digitale boeken is nog groter. Deze zorgen ervoor dat kinderen die Nederlands als tweede taal leren, naast de gebeurtenissen zelf ook de oorzaken en gevolgen leren doorgronden (Verhallen, Bus & De Jong, 2004).
- Bij het aanbieden van boekenapps is het belangrijk dat het verhaal niet ondergesneeuwd raakt door alle extra opties die de app biedt (De Jong & Bus, 2002).

Tip: Wijs ouders op de extra voorleesopties die een boekenapp/digitaal kinderboek kan bieden.

Voorlezen met en zonder volwassene

Digitale kinderboeken zijn een ondersteuning voor een voorlezende volwassene. Een leerkracht of pedagogisch medewerker kan een (digitaal) boek voorlezen aan de groep. Het digibord kan daarbij gebruikt worden om tekst en illustraties te laten zien. Kinderen kunnen vervolgens het verhaal zelf nog eens bekijken en terugluisteren met de digitale luisterversie. Ook kunnen zij individueel of met z'n tweeën eventueel bijbehorende *games* spelen of vragen beantwoorden.

Tip: Wissel het voorlezen voor de groep of voor een groepje kinderen af met het laten luisteren naar een digitaal boek.

Ouders kunnen thuis een digitaal boek voorlezen wanneer zij de luisterversie uitzetten. Dit is in veel boekenapps/digitale boeken mogelijk. Zij kunnen in sommige gevallen het boek van tevoren inspreken. Hun kind kan het ingesproken verhaal of de luisterversie ieder moment zelf afluisteren op tablet of telefoon. Ouders die de Nederlandse taal onvoldoende beheersen, krijgen door de luisterversie de mogelijkheid om hun kinderen buiten school boeken te laten horen in het Nederlands. Uiteraard blijft ook het zelf voorlezen in de taal die hun het meest 'eigen' is, belangrijk.

Wat zijn bruikbare boekenapps/ digitale kinderboeken?

Alleen digitale boeken en apps waarin kinderen het verhaal goed kunnen blijven volgen en die bijdragen aan het verhaalbegrip en leesplezier, zijn leesbevorderend te noemen. Andere digitale boeken en apps zijn wellicht plezierig om te gebruiken, maar dragen weinig bij aan de leesontwikkeling van kinderen. Om te bepalen of een app of digitaal boek leesbevorderend is, zul je als leerkracht of pedagogisch medewerker het digitale boek eerst zelf moeten bekijken. De volgende vragen kun je daarbij in het achterhoofd houden:

1. Wordt het verhaal goed overgebracht?

Is de voorlezer te verstaan en prettig om naar te luisteren? Het is ook goed als het voorleestempo kan worden aangepast aan het begripsniveau van een kind. In dat geval hebben kinderen die snel of langzaam van begrip zijn ook baat bij het digitale kinderboek of de app.

2. Zijn er niet te veel afleidende functies?

Als elk scherm is gevuld met spelletjes, animatiefilmpjes en aanklikbare hotspots, leidt dat kinderen af van het verhaal. Het werkt het best als alle extra's gedoseerd worden toegepast en als ze het verhaal verduidelijken. Als kinderen woorden kunnen aanklikken die ze niet kennen en vervolgens uitleg krijgen, is dat behulpzaam. Ook (meerkeuze)vragen naar aanleiding van een tekst kunnen zinvol zijn. Als kinderen een illustratie aanklikken en in een spannende game belanden, leidt dat alleen maar af; ze vergeten het verhaal dat ze volgden.

3. Worden (bewegende) beelden en tekst in samenhang aangeboden?

Digitale boeken en apps voor jonge kinderen bevatten vaak beelden die in beweging komen. Soms is het hele verhaal te zien als tekenfilm. Meestal bewegen alleen de onderdelen van een illustratie. Deze bewegende beelden maken het verhaal inzichtelijker als ze nauw aansluiten bij wat verteld wordt. Dit is een duidelijk voordeel ten opzichte van het papieren boek. Kinderen

leren daardoor niet alleen de gebeurtenissen zelf, maar ook oorzaak en gevolg begrijpen. Ze zien wat er gebeurt. De tekst 'De aap springt op en grijpt naar de lamp. Hij zwaait door de kamer' krijgt meer betekenis als je het dier ook in actie ziet. In tegenstelling tot in een tekenfilm wordt er geanimeerd wat belangrijk is, wordt dit op het juiste moment vertoond (directe relatie tekst en beeld) en is er sprake van een rijke boekentaal.

4. Is het geluid (muziek en andere geluiden) ondersteunend voor het verhaal?

Geluiden kunnen het verhaal inzichtelijker maken. Bijvoorbeeld als muziek de stemming van de personages onderstreept, of achtergrondgeluid moeilijke woorden uitlegt (denk aan 'op de deur kloppen'). Dat is een meerwaarde boven gedrukte boeken, die die mogelijkheid niet bieden. Echter, voor kinderen die niet zo taalvaardig zijn in het Nederlands en die zich moeten concentreren op de voorleesstem kunnen de extra geluiden te veel zijn. Vaak kunnen deze worden uitgezet.

5. Zijn er spelletjes of extra filmpjes die voor of na het voorlezen kunnen worden aangeboden?

In sommige digitale kinderboeken staan de extra functies los van het verhaal en kunnen die na of voor het lezen worden gebruikt. Daarnaast zijn er soms papieren 'hulpmiddelen'. Het spelen van een game, het kijken van een filmpje, maar ook het spelen van een papieren bordspel (producten die bijvoorbeeld bij *Dolfje Weerwolfje* zijn ontwikkeld) kunnen de interesse wekken van kinderen voor het (digitale) boek als volwassenen hen

daarin begeleiden. Andersom kan ook: na het (digitaal) lezen spelen kinderen verder met de verhaalfiguren. In beide gevallen betekent het voor kinderen een extra verdieping van het verhaal. Het van tevoren of na afloop aanbieden zorgt ervoor dat de verhaallijn niet onderbroken wordt.

6. Kan het digitale kinderboek of de app ook offline gebruikt worden?

Offlinegebruik kan bijdragen aan de concentratie van kinderen. Het apparaat waarmee een kind leest of wordt voorgelezen, heeft vaak nog veel meer mogelijkheden, zeker als het in verbinding staat met internet.

Boeken als *Noa's sterren* en *Pim en Pom op safari* zijn te downloaden en daarna offline te gebruiken. Voor kinderboeken met games (voor oudere kinderen) is internetverbinding vaak noodzakelijk.

De mogelijkheid van een app tot offlinegebruik of de optie van sommige digitale apparaten tot 'begeleide toegang' (kinderen kunnen het digitale boek of de app niet verlaten en geen aankopen doen) zijn een uitkomst. Het kind kan dan alleen bezig zijn met het gekozen boek.

7. Is de tekst zichtbaar en loopt deze mee met de vertelstem?

Een zogenoemde karaokebalk, waarbij tekstgedeelten oplichten of worden onderstreept op het moment dat ze worden voorgelezen, is bedoeld als extra hulpmiddel. Peuters en kleuters leren hiermee het verband zien tussen het gesproken woord en de tekst. Dergelijke digitale boeken zijn nog nauwelijks beschikbaar.

Beginnende lezers leren door het meelezen sneller zelf lezen. Digitale boeken met een karaokebalk kunnen zo bijdragen aan de ontluikende en beginnende geletterdheid (zoals in Leesdas en Lettervos voor groep 4).

Tip: Gebruik digitale boeken en apps naast alle mooie (voor)leesboeken die je binnen je instelling tot je beschikking hebt.

Tip: Let bij het kiezen van een digitaal boek of digitale boekenapp op de extra mogelijkheden zoals animatie, uitleg van woorden, vragen, bewegende beelden of geluid. Dragen deze bij aan het verhaaltbegrip?

Tip: Test het digitale verhaal altijd van tevoren zelf uit.

Tip: Kies geen boeken die vol staan met links naar afleidende spelletjes.

Met digitale kinderboeken werk je ook aan mediawijsheid

Gedrukte boeken bereiden kinderen voor op een geletterde wereld. Digitale kinderboeken en -apps bereiden hen daarnaast voor op een digitale wereld waarin verschillende media naast elkaar gebruikt worden. Door het lezen van digitale boeken leren kinderen even goed dat je van links naar rechts leest, maken ze kennis met letters, woorden en zinnen, leren ze dat er een relatie bestaat tussen gesproken en geschreven taal en krijgen ze inzicht in de opbouw en structuur van verhalen en worden ze taalvaardiger.

Maar digitale boeken/apps bieden meer. Kinderen krijgen vaardigheid in het omgaan met digitale media. Jonge kinderen leren hoe je met de muis over het scherm beweegt of – bij een aanraakscherm – wat er gebeurt als je tipt en veegt. Ook leren ze bijvoorbeeld hoe hyperlinks werken. Digitale kinderboeken en kinderboekenapps sluiten aan bij de generatie kinderen die nu opgroeit en voor wie de digitale wereld een vanzelfsprekende bron van informatie en beleving is. Volwassenen, thuis, op school en in de kinderopvang, kunnen hen daarbij ondersteunen.

Meer informatie?

Bibliotheek.nl: recensies van lees- en boekapps voor 0- tot 12-jarige kinderen.

Bibliotheek.nl/ebooks: aanbod van e-boeken voor kinderen en volwassenen.

Mediasmarties.nl: zoeken naar voor kinderen geschikte media: tijdschriften, boeken, apps etc.

Leesplein.nl: overzicht van digitale kinderboeken en apps voor 0- tot 6-jarige kinderen. Mét doorverwijzingen.

Snugger: app van NBD Biblion. Geeft een overzicht van diverse, voor kinderen geschikte media (apps en boeken).

Digidreumes: Digidreumes ondersteunt zowel ouders als professionals in de kinderopvang bij mediaopvoeding. Informatie over en waarderungen van digitale prentenboeken en apps.

Bereslim.nl: geanimeerde prentenboeken voor 3- tot 7-jarige kinderen.

Fundels.com: geanimeerde prentenboeken voor 3- tot 7-jarige kinderen; interactieve AVI-boeken voor 6-tot 10-jarige kinderen.

Rootz: app om voor te kunnen lezen op afstand.

Voorlezenopafstand.nl: website met mogelijkheid kinderboeken voor te lezen op afstand.

npo.nl/Leesdas-Lettervos-boekentas/POMS_S_NTR100253: digitale boeken voor groep 4.

WePboeken: geanimeerde prentenboeken voor 2- tot 5-jarige kinderen.

Leesmonitor.nu Website waarop empirisch onderzoek naar het effect van digitale kinderboeken en apps op het (voor)leesplezier en de taalontwikkeling is verzameld en gerubriceerd.

De Jong, M.T. & Bus, A.G. (2002). *Quality of book-reading matters for emergent readers: An experiment with the same book in a regular or electronic format*. *Journal of Educational Psychology*, 94, 1, 145-155.

De Jong, M.T. & Bus, A.G. (2004). *The efficacy of electronic books in fostering kindergarten children's emergent story understanding*. *Reading Research Quarterly*, 39, 378-393.

Segal-Drori, O., Korat, O., Shamir, A. & Klein, P.S. (2010). *Reading electronic and printed books with and without adult instruction: Effects on emergent reading*. *Reading and Writing*, 23, 8, 913-930.

Smeets, D.J.H. (2012). *Storybook apps as a tool for early literacy development*. Leiden: Proefschrift Universiteit Leiden.

Stiftung Lesen (2012). *Study on Reading Aloud 2012: Reading aloud using picture book and children's book apps*. Mainz: Stiftung Lesen.

Verhallen, M.J.A.J., Bus, A.G. & De Jong, M. (2004). *Elektronische boeken in de vroegschoolse educatie*. Amsterdam: Stichting Lezen.

Colofon

Tekst: Stichting Lezen

Eindredactie: Stichting Lezen

Foto's: Marijke Bos, Eric Brinkhorst en Janiek Dam

Vormgeving: Eindeloos, Den Haag

Drukkerij: Edauw en Johannissen Drukkerij

Uitgave van Stichting Lezen, 2014

Stichting Lezen
Nieuwe Prinsengracht 89
1018 VR Amsterdam
Postbus 16518
1001 RA Amsterdam
T 020 6230566
www.lezen.nl

Lezen

STICHTING LEZEN